

حوزه فرهنگ و هنر در ایران پسابرجام

«حوزه فرهنگ و هنر در ایران پسابرجام؛ شرایط و زمینه‌های صادرات صنایع خلاق با تکیه بر سهم و مأموریت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی» را دفتر مطالعات راهبردی در سال ۱۳۹۵ انجام داده است.

۱. پسابرجام چه نسبتی با اقتصاد فرهنگ و هنر دارد؟

به نظر می‌رسد برای برجام دو دستاورد عمده مدنظر بوده است: (۱) رفع تهدیدات امنیتی و بهبود روابط سیاسی با جهان، (۲) رفع تحریم‌ها و گشایش اقتصادی. با این مقدمه و باتوجه به اینکه اقتصاد جهان به سمت اقتصاد دانش‌بنیان و اقتصاد خلاق گرایش یافته؛ (۱) فرهنگ و هنر به صورت عام و اقتصاد فرهنگ و هنر به صورت خاص بستری برای دیپلماسی فرهنگ‌بنیان است چراکه رقابت با کشورهای دیگر بیش از پیش به نفوذ فرهنگی بستگی پیدا کرده است. در واقع ایجاد امنیت نرم با فرهنگ و هنر هم‌بسته است. (۲) باتوجه به اسناد بالادستی کشور در توسعه درآمدهای غیرنفتی، اقتصاد فرهنگ و هنر باتوجه به دستاوردهای برجام اهمیت ویژه‌تری می‌یابد.

۲. تنگناهای برآورد سهم بخش فرهنگ و هنر در درآمدهای کشور کدامند؟

- داده‌های آماری کاملی از میزان و چگونگی صادرات خدمات صنایع خلاق کشور وجود ندارد.
- دستگاه‌های فرهنگی مختلف دسته‌بندی‌های متفاوتی در آمار دارند و بخش‌های مشترک هم، تفاوت بسیار دارد.
- بخشی از فعالیت‌های خلاق در کشور زیرزمینی هستند و به تبع هیچ آماری از این فعالیت‌ها در دست نیست.
- آمارهای مرکز آمار ایران، فعالیت‌هایی غیر از صنایع خلاق اعم از مشاغل مرتبط با بهداشت را نیز دربرمی‌گیرد.
- به واسطه خانگی بودن برخی مشاغل مانند کارگاه‌های تولیدی هنر‌بنیان؛ آماری از این نوع فعالیت‌ها نیز وجود ندارد.

۳. ارزش صادرات کالاها و خدمات صنایع خلاق کشور چقدر است؟

مبنای محاسبات این گزارش تعرفه‌های موجود در تارنمای گمرک کشور بوده و تعرفه‌ای مرتبط با صنایع خلاق براساس مدل آنکتاد UNCTAD استخراج و ارزش آن‌ها محاسبه شده است. سازمان توسعه تجارت ایران معدل صادرات خدمات خلاق (رویدادهای هنری، موسیقی، فیلم، نمایش و...) در سال ۱۳۹۳ را ۷/۵۰۰/۰۰۰ دلار اعلام کرده است. از این رو ارزش کل صادرات صنایع خلاق کشور در سال مبلغ ۴۴۶/۶۰۰/۰۰۰ دلار است.

این مبلغ معادل ۵۴/۰ درصد صادرات کشور در همان سال است.

۴. ارزش صادرات کالاها و خدمات صنایع خلاق کشور در مقایسه با جهان چقدر است؟

ارزش کل صادرات صنایع خلاق در سال ۲۰۱۴ در جهان ۲/۶۲۵/۰۷۷/۰۰۰/۰۰۰ دلار است و صادرات صنایع خلاق ایران به نسبت این رقم ۰/۱۷٪ (هفده هزارم درصد) است.

۵. چه دستگاه‌هایی در صادرات کالاها و خدمات صنایع خلاق کشور دخیل هستند؟

«وزارت صنعت، معدن و تجارت»، «وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی»، «سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری» از مهم‌ترین دستگاه‌ها هستند.

۶. صادرات کالاها و خدمات صنایع خلاق ایران به چه کشورهایی صادر می‌شود؟

ایران به ۹۰ کشور دنیا کالا و خدمات صنایع خلاق صادر می‌کند. در جدول زیر به تفکیک سه دسته کشور آن‌ها را از هم جدا کردیم.

۷. کشورهای مقصد کدام کالاها و خدمات صنایع خلاق را از ایران می‌خرند؟

۴/۸۸٪ از کل صادرات صنایع خلاق را پنج عنوان تعرفه کالای صادراتی شامل «کفپوش و زیرانداز» و «جواهرات» به خود اختصاص داده‌اند.

۸. سهم وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از صادرات کالاها و خدمات صنایع خلاق چقدر است؟

سهم صادراتی است که در ذیل مأموریت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قرار دارد، تنها حدود ۳/۵ درصد است.

۹. وزارت ارشاد می‌تواند متولی صنایع خلاق باشد؟

سهم ۳/۵ درصدی صادرات خدمات فرهنگی و هنری از کل صادرات صنایع خلاق کشور نشان می‌دهد که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به تنهایی نمی‌تواند و نباید برای صنایع خلاق که ۹۶/۵ درصد از تولید و صادراتش در مأموریت دیگر نهادها و دستگاه‌ها است، راهبرد تعیین کند. آنچه را که می‌توان در حوزه کار وزارت ارشاد دانست، همانا اقتصاد فرهنگ و هنر یا صنایع فرهنگی است.

باتوجه به چشم‌اندازی که شورای مشاوران وزیر برای کشور (نه وزارتخانه) مطرح کرده‌اند باید گفت: دستیابی به نیم درصد از سهم صنایع خلاق جهان در مقایسه با وضعیت کنونی آن یعنی میزان تقریبی ۰/۰۱۷٪ دور از دسترس است.

برای تحقق چنین آرمانی بایستی درآمد ناشی از صنایع خلاق کشور تقریباً ۳۰ برابر شود.

با فرض تحقق گشایش‌های سیاسی، مالی و اقتصادی و ثابت ماندن درآمد جهان از صنایع خلاق

اگر در هر سال درآمد ناشی از صنایع خلاق کشور ۱/۵ برابر شود، آنگاه بیش از ۲۰ سال طول خواهد کشید تا سهم نیم درصدی ایران از صادرات صنایع خلاق جهانی محقق شود.

۱۰. بایسته‌های راهبردی توسعه صادرات کالاها و خدمات صنایع فرهنگی کدامند؟

* ترسیم راهبرد افزایش میزان صادرات برای کالاها و خدمات فرهنگی در حوزه مأموریت دستگاهی وزارتخانه (هنرهای تجسمی، هنرهای نمایشی، سینما، مطبوعات، نشر و بازی‌های یارانه‌ای).

* وفاق جمعی میان سطوح عالی سیاست‌گذاری، مدیریت وزارتخانه، صنوف فرهنگی و کنشگران این عرصه.

* حل مشکل اجرای کپی‌رایت

* واگذاری تصدی‌های غیرحاکمیتی

* متوقف ساختن مداخله در بازار از طریق پرداخت یارانه

* ایجاد و تقویت صنوف فرهنگی